

Dopad současné hospodářské recese na zaměstnance z cizích států, kteří působí na českém trhu práce [#]

Tomáš Pavelka^{*}

Úvod

První příznaky současné světové hospodářské recese se u České republiky začaly projevovat v druhé polovině roku 2008. V minulém roce již tato recese dopadla na českou ekonomiku plnou silou. Reálný hrubý domácí produkt České republiky za celý rok 2008 sice ještě podle údajů Českého statistického úřadu vzrostl o 2,5 % (tedy o 3,6 p.b. pomaleji než v roce 2007), ale v loňském roce se již meziročně propadl podle předběžných údajů o 4,2 % (jednalo se o první propad od roku 1998, kdy reálný hrubý domácí produkt klesl o 0,8 %). Negativní vývoj českého hrubého domácího produktu měl samozřejmě svůj odraz také na českém trhu práce. Dopad krize na trh práce se v souladu s očekáváním ekonomické teorie projevuje s jistým časovým zpožděním. Česká republika patří mezi malé a výrazně otevřené ekonomiky, přičemž otevřenost české ekonomiky potvrzují i údaje o cizincích působících na českém trhu práce. Právě dopadu současné hospodářské krize na zaměstnanost občanů z cizích států v České republice se věnuje tento článek.

Základní vymezení cizích státních příslušníků na českém trhu práce

Cizí státní příslušníky, kteří jsou ekonomicky aktivní v České republice, je možno rozčlenit do dvou skupin. Jednak se jedná o cizí státní příslušníky, kteří v České republice podnikají na základě živnostenského oprávnění, a dále pak o cizí státní příslušníky, kteří jsou evidováni na úřadech práce.

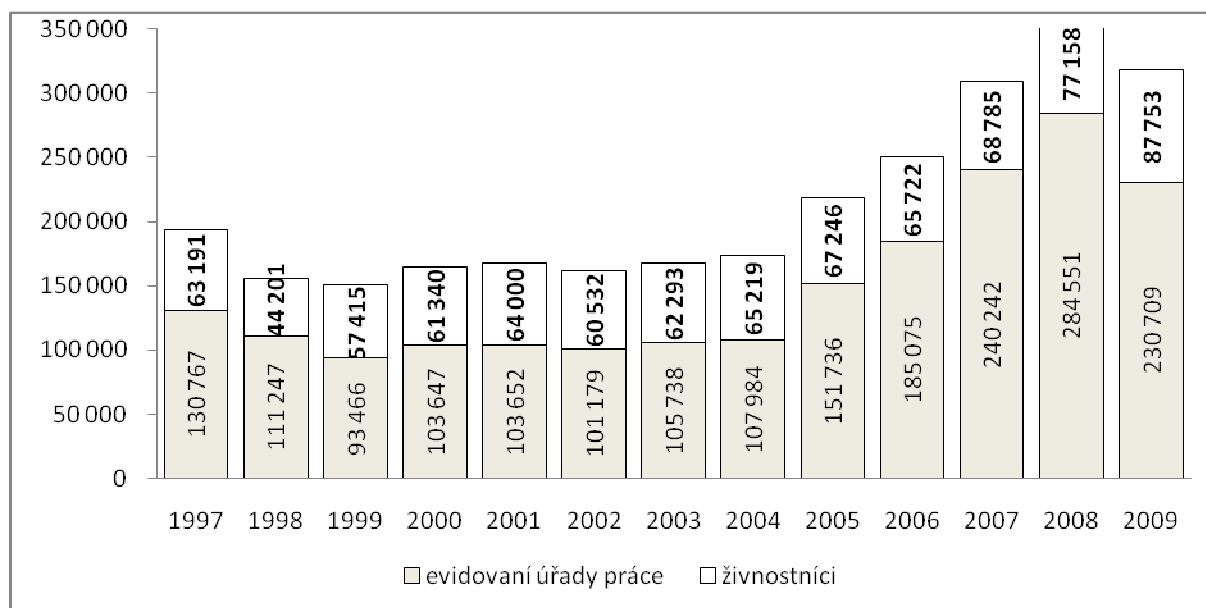
Problematika cizích státních příslušníků podnikajících na základě živnostenského oprávnění je řešena zákonem č. 455/91 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Data o této skupině shromažďuje Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. Problematiku cizích státních příslušníků, kteří jsou evidováni na úřadech práce řeší zákon 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Data o této skupině shromažďuje Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky.

Vývoj počtu cizích státních příslušníků na českém trhu práce, včetně jejich rozčlenění na výše uvedené dvě skupiny, od roku 1997 je zachycen na Obrázku 1. Vývoj počtu cizinců je ovlivněn řadou faktorů. Mezi klíčové faktory patří výkonnost českého hospodářství a legislativní úpravy. Z Obrázku 1 je patrný pokles celkového počtu cizích státních příslušníků po roce 1997, kdy byla česká ekonomika postižena minirecesí. Reálný hrubý domácí produkt v roce 1997 klesl podle údajů Českého statistického úřadu o 0,7 % a v roce 1998 o 0,8 %, obecná míra nezaměstnanosti činila 4,8 % respektive 6,5 %. Oživení v roce 1999 bylo velmi mírné a celková situace na trhu práce se dále zhoršila. S rostoucí dynamikou českého hospodářství, spojenou s výrazným poklesem nezaměstnanosti, se celkový počet cizích

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu *Cizinci na českém trhu práce* registrovaného u Interní grantové agentury Vysoké školy ekonomické v Praze pod evidenčním číslem MF/12/2010.

^{*} Ing. Tomáš Pavelka, Ph.D. - odborný asistent; katedra mikroekonomie, VŠE v Praze, pavelkat@vse.cz

Obr. 1: Celková ekonomická aktivita cizinců v České republice

Zdroj: ČSÚ (http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_zamestnanost)

státních příslušníků zvyšoval a svého vrcholu dosáhl v roce 2008. Rok 2009 však znamenal rázný obrát v dosavadním trendu. Světová hospodářská recese plně zasáhla i českou ekonomiku a celkový počet ekonomicky aktivních cizinců na českém trhu práce po několika letech růstu klesl.

Z Obrázku 1 je patrný nerovnoměrný vývoj v počtech cizích státních příslušníků evidovaných na úřadech práce a podnikajících na základě živnostenského oprávnění. Vedle hospodářského vývoje měly značný vliv i legislativní změny. I když se tento text primárně zaměřuje na cizí státní příslušníky, kteří jsou evidováni na úřadech práce, je pro pochopení celkové situace nezbytné stručné ozřejmení legislativních příčin vývoje cizinců – podnikatelů. Výrazný pokles cizích státních příslušníků podnikajících na základě živnostenského oprávnění v roce 1998 (téměř o 19 tisíc) byl spojen se zpřísněním podmínek podnikání v souvislosti s novelou živnostenského zákona. K poklesu o cca 3 500 cizinců - živnostníků došlo v roce 2002 poté, co se zpřísnily podmínky pro získání dlouhodobých víz pro podnikání. Další přelom znamenala euronovela živnostenského zákona (374/2004 Sb.), která zrovnoprávnila podmínky občanů z ostatních členských států Evropské unie s obyvateli České republiky. V roce 2009 sice celkový počet ekonomicky aktivních cizinců v České republice klesl o více jak 43 tisíc, ale počet cizinců – podnikatelů vzrostl o cca 10,5 tisíce. Příčinou tohoto stavu je, že v souvislosti s hospodářskou recesí se firmy působící v České republice masivně zbavovaly zaměstnanců - cizinců, kterým by tak bez pracovního povolení hrozilo vyhoštění z republiky. Jednou z možností, jak tomu předejít, bylo požádat o živnostenské oprávnění. Např. počet obyvatel Ukrajiny v České republice se živnostenským oprávněním vzrostl ke konci minulého roku meziročně o 23,6 % (5 010 osob) a obyvatel Vietnamu o 10,7 % (3 451 osob).

Podíl cizích státních příslušníků s živnostenským oprávněním na celkovém počtu ekonomicky aktivních cizinců v České republice se pohyboval mezi roky 1999 – 2004 kolem 37 – 38 %. V následujících letech se tento podíl snižoval a svého minima dosáhl v roce 2008, kdy dosahoval pouze cca 21 %. V minulém roce se díky výraznému propadu počtu cizích státních příslušníků evidovaných na úřadech práce a protisměrnému nárůstu cizích státních příslušníků se živnostenským oprávněním tento podíl opětovně zvýšil a činil 27,6 %.

Také vývoj počtu cizích státních příslušníků, kteří jsou evidováni na úřadech práce, je silně ovlivněn legislativními změnami. Klíčovou změnu znamenal nový zákon o zaměstnanosti, který byl spojen se vstupem České republiky do Evropské unie 1. května 2004. Do tohoto data mohli občané členských států Evropské unie (vyjma občanů Slovenska) pracovat v České republice pouze s pracovním povolením a povolením k pobytu. Od vstupu do Evropské unie se však na občany členských států Evropské unie a jejich rodinné příslušníky nenahlíží jako na cizince a mají na trhu práce stejné postavení jako obyvatelé České republiky. Podobně jako na občany Evropské unie se od 1. května 2004 pohlíží také na obyvatele a jejich rodinné příslušníky ostatních členských států Evropského hospodářského prostoru (EHP), tedy Norska, Lichtenštejnska a Islandu, a navíc také Švýcarska, které je členem Evropského sdružení volného obchodu (ESVO). Podle paragrafu 89 nového zákona o zaměstnanosti také vznikla povinnost žádat o pracovní povolení i u osob, které jsou společníky obchodních společností či družstev, členy statutárních orgánů obchodních společností a družstev a členy družstev, kteří plní i úkoly spojené s předmětem činnosti svého subjektu. Důležité je také zmínit projekt „zelených karet“. Zelené karty jsou společným projektem Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva zahraničních věcí a Ministerstva vnitra České republiky a byly zavedeny novelou zákona o zaměstnanosti a novelou zákona o pobytu cizinců. Zelené karty jsou vlastně dlouhodobým povolením pobytu cizinců za účelem zaměstnání, které mohou využít obyvatelé vybrané skupiny zemí. Podle vyhlášky 481/2008 Sb. mohou o zelenou kartu požádat obyvatelé: Australského společenství, Černé hory, Chorvatské republiky, Japonska, Kanady, Korejské republiky, Nového Zélandu, Republiky Bosna a Hercegovina, Republiky Makedonie, Spojených států amerických, Srbska a Ukrajiny.

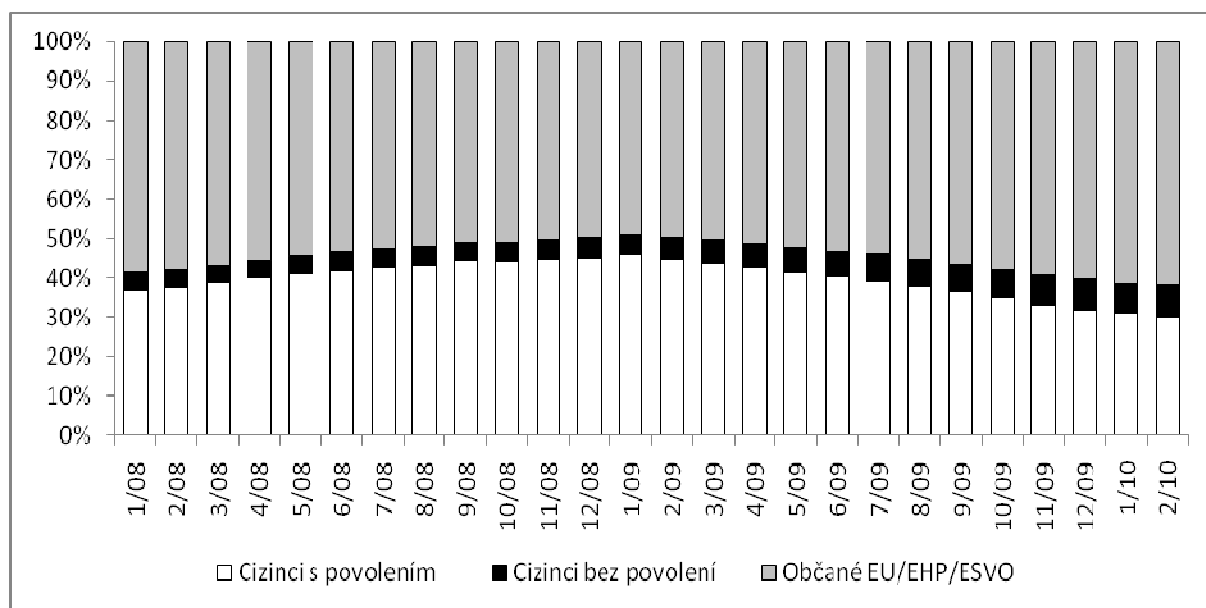
Cizí státní příslušníky, kteří jsou evidováni na úřadech práce, lze rozčlenit na tři podskupiny:

První podskupinou jsou občané členských států Evropské unie, Evropského hospodářského prostoru a Evropského sdružení volného obchodu (EU/EHP/ESVO), a to včetně jejich rodinných příslušníků. Jak již bylo uvedeno výše, na tyto osoby se podle zákona o zaměstnanosti nepohlíží jako na cizince a mají stejné postavení jako občané České republiky. Neboli jinými slovy, tito obyvatelé nemají povinnost mít povolení k zaměstnání (s výjimkou některých povolání, u kterých se vyžaduje právními předpisy státní občanství České republiky). Do této podskupiny patří také rodinní příslušníci občanů České republiky, kteří nejsou občany České republiky. Zaměstnavatel osob z této podskupiny nebo fyzická či právnická osoba, ke které jsou tyto osoby svým zaměstnavatelem vyslány, musí nejpozději v den nástupu do zaměstnání tuto skutečnost písemně nahlásit na místně příslušný úřad práce.

Druhou podskupinou jsou obyvatelé cizích států, od kterých se k zaměstnání nevyžaduje pracovní povolení nebo zelená karta, i když nejsou obyvateli či rodinnými příslušníky obyvatel členských států Evropské unie, Evropského hospodářského prostoru či Evropského sdružení volného obchodu. Výčet těchto osob je obsažen v paragrafech 97 a 98 zákona 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Do této podskupiny patří např. cizí státní příslušníci, kteří u nás mají trvalý pobyt, jsou zaměstnáni na základě mezinárodní smlouvy, jíž je Česká republika vázána, a dále např. vědečtí a pedagogičtí pracovníci a studenti do 26 let. I u těchto cizinců však platí informační povinnost, tedy písemné oznámení na místně příslušný úřad práce.

Třetí podskupinou jsou cizí státní příslušníci, kteří k zaměstnání v České republice potřebují vedle povolení k pobytu i pracovní povolení, případně zelenou kartu.

Obr. 2: Cizí státní příslušníci evidovaní úřady práce – podle druhu evidence

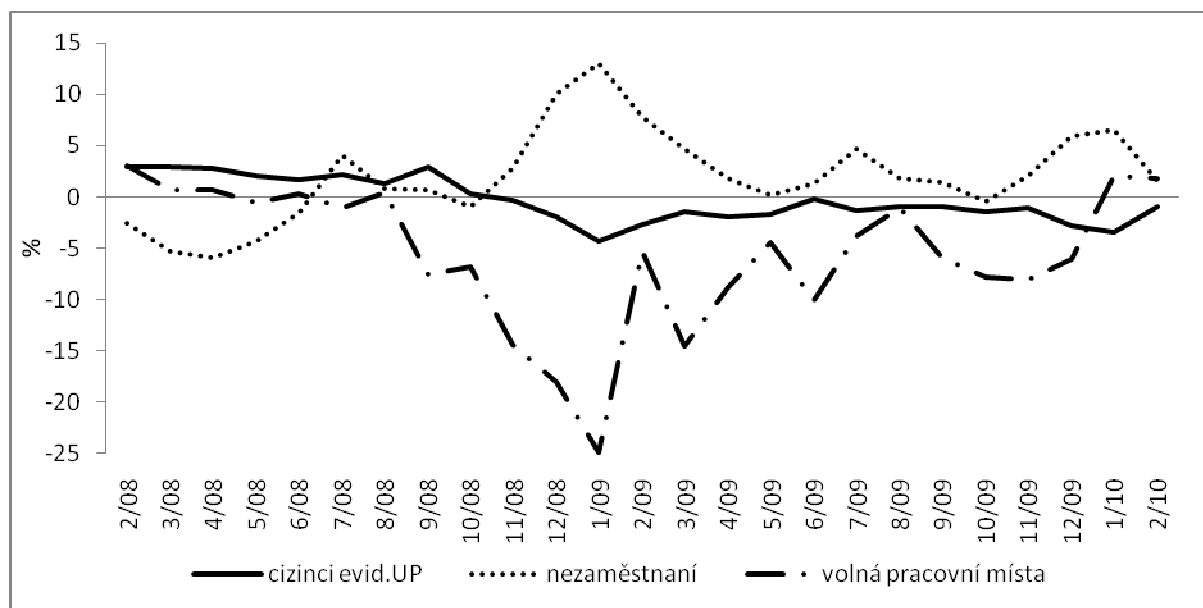
Zdroj: ČSÚ (http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_zamestnanost), vlastní výpočty

Obrázek 2 zachycuje vývoj podílů uvedených podskupin cizinců evidovaných na úřadech práce v období od ledna 2008 do února letošního roku. K poslednímu dni ledna 2008 činil celkový počet cizinců evidovaných na úřadech práce 241 174 osob, přičemž cizinci pocházející z EU/EHP/ESVO tvořili 58,7 %, cizinci potřebující pracovní povolení 37 % a cizinci bez nutnosti pracovního povolení 4,3 %. Celkový počet cizinců evidovaných na úřadech práce narůstal až do října 2008, kdy činil 291 150 osob. V absolutních počtech vzrostl nejvíce počet cizinců potřebujících pracovní povolení (o téměř 40 tisíc osob). To bylo příčinou růstu procentuálního podílu cizinců s pracovním povolením na celkovém počtu cizích státních příslušníků evidovaných na úřadech práce. V říjnu 2008 tvořili cizinci pocházející z EU/EHP/ESVO 50,8 %, cizinci potřebující pracovní povolení 44,4 % a cizinci bez nutnosti pracovního povolení 4,8 %. Od listopadu 2008 již docházelo v jednotlivých měsících k postupnému poklesu celkového počtu cizinců evidovaných na úřadech práce. Z důvodu eliminace možných sezónních výkyvů je vhodné porovnat data vždy ke stejnému měsíci. Mezi únorem 2009 a únorem 2010 celkově klesl počet cizinců evidovaných na úřadech práce o 44 458 osob (- 16,8 %), přičemž počet cizinců potřebujících pracovní povolení se snížil o 52 523 tisíc osob (- 44,2 %), počet cizinců bez pracovního povolení vzrostl o 3 559 osob (+24,7 %) a počet osob z EU/EHP/ESVO vzrostl o 4 416 osob (+3,4 %). Z důvodu meziročního poklesu cizinců potřebujících pracovní povolení a růstu osob ve zbývajících dvou podskupinách, se samozřejmě výrazně změnil i procentuální podíl jednotlivých podskupin na celkovém počtu cizích státních příslušníků evidovaných na úřadech práce. V únoru letošního roku cizinci z EU/EHP/ESVO tvořili již 61,8 %, cizinci potřebující pracovní povolení 30,1 % a cizinci bez nutnosti pracovního povolení 8,1 %.

Cizinci evidovaní na úřadech práce a vývoj českého trhu práce

Jak již bylo zmíněno výše, vývoj počtu cizích státních příslušníků evidovaných na úřadech práce byl spojen s hospodářským vývojem České republiky. Současná světová recese, která postihla i české hospodářství, způsobila také značné změny na českém trhu práce, a to zejména nárůst míry nezaměstnanosti a úbytek volných pracovních míst. Z tohoto důvodu je vhodné analyzovat spojitost mezi těmito změnami na trhu práce se změnami počtu cizinců evidovaných úřady práce. Tuto souvislost zachycuje Obrázek 3.

Obr. 3: Celková zaměstnanost cizinců, míra nezaměstnanosti a volná pracovní místa (procentní meziměsíční změny)

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obrázek 3 zachycuje meziměsíční změny celkového počtu cizích státních příslušníků evidovaných na úřadech práce, meziměsíční změny počtu registrovaných nezaměstnaných a meziměsíční změny počtu volných pracovních míst. Všechny tyto údaje pocházejí z dat, která každý měsíc zveřejňuje Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky.

Míra nezaměstnanosti se v České republice ještě začátkem roku 2008 snižovala (je zde patrný i tradiční sezónní výkyv v průběhu jarních měsíců). V lednu roku 2008 činila míra nezaměstnanosti 6,12 % a do června téhož roku klesla o 1,1 p.b. na 5,01 %. Poté se již míra nezaměstnanosti začala postupně zvyšovat. Firmy po počátečním otálení přenesly své odbytové potíže na zaměstnance a začalo výraznější propouštění. Míra nezaměstnanosti rostla s výjimkou října loňského roku každý měsíc a v únoru letošního roku dosáhla hodnoty 9,94 %. Počet nezaměstnaných registrovaných na úřadech práce se v únoru meziročně zvýšil o téměř 155 tisíc. Zhoršující se situace na českém trhu práce je patrná také z vývoje volných pracovních míst. Ještě v červnu 2008 se počet volných míst pohyboval kolem 150 tisíc, ke konci loňského roku činil už pouhých 30 tisíc. Zdá se, že na začátku letošního roku byla tato negativní tendence zvrácena a počet volných pracovních míst nepatrně vzrostl jak v lednu, tak v únoru. Jak je patrné z Obrázku 3, byl nárůst počtu nezaměstnaných a úbytek volných pracovních míst spojen s postupným poklesem počtu zaměstnaných cizích státních příslušníků evidovaných na úřadech práce. K jejich poklesu docházelo od listopadu roku 2008. V říjnu 2008 činil celkový počet cizinců evidovaných na úřadech práce více jak 291 tisíc, v říjnu 2009 již pouze cca 240 tisíc a v únoru letošního roku jen cca 220 tisíc.

Pokles celkového počtu cizinců evidovaných na úřadech práce byl, jak již bylo uvedeno v předcházející části, zapříčiněn zejména výrazným propadem počtu cizinců, u kterých je vyžadováno pracovní povolení. To znamená kvůli poklesu cizinců z nečlenských států EU/EHP/ESVO. V této souvislosti je třeba vzít v úvahu obor, ve kterém jsou tyto osoby nejčastěji zaměstnávány. Např. obyvatelé Ukrajiny, Moldavska a Uzbekistánu podle údajů Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky a Českého statistického úřadu z konce loňského roku nejčastěji pracovali ve stavebnictví. Ve stavebnictví, které bylo v souvislosti s hospodářskou recesí zasaženo rapidním propadem, pracovalo na konci loňského roku (tedy již

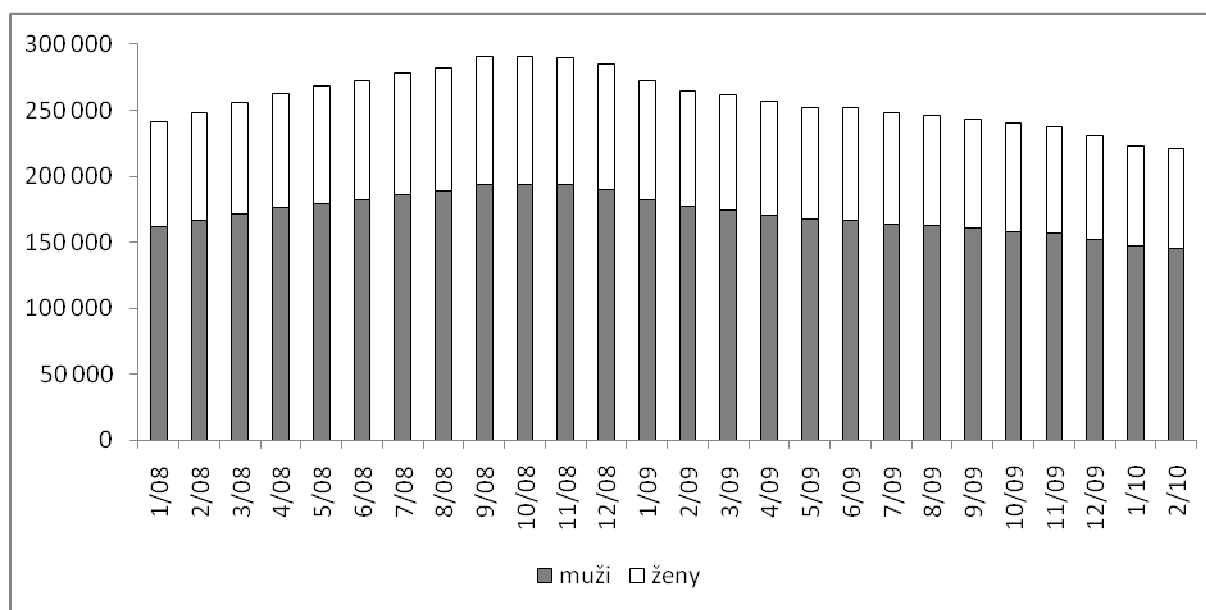
v době vrcholu krize) 42 % z celkového počtu obyvatel Ukrajiny, 40 % z celkového počtu obyvatel Moldavska a dokonce 52 % z celkového počtu obyvatel Uzbekistánu. Krizí byl viditelně zasažen i zpracovatelský průmysl, ve kterém na konci loňského roku pracovalo 67 % procent z celkového počtu obyvatel Vietnamu a 70 % z celkového počtu obyvatel Mongolska. A jak bude uvedeno níže, jsou to právě obyvatelé těchto států, kteří patří mezi nejčastěji evidované cizince na úřadech práce.

Je třeba také upozornit, že na zhoršující se situaci na trhu práce reagovalo i Ministerstvo práce České republiky. Např. podle Lidových novin Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky doporučilo úřadům práce vydávat pracovní povolení pro nekvalifikované práce pouze ve výjimečných případech. Nemá jít přitom pouze o pracovní povolení pro nové cizince, ale také pro ty, kteří budou usilovat o obnovení svého pracovního povolení v případě jeho vypršení. (http://www.lidovky.cz/urady-zprisnuji-zamestnavani-cizincu-dh2-/ln_noviny.asp?c=A100310_000059_ln_noviny_sko&klic=235907&mes=100310_0).

Cizinci evidovaní na úřadech práce podle pohlaví a státu původu

Obrázek 4 zachycuje vývoj celkového počtu cizích státních příslušníků evidovaných na úřadech práce v členění podle pohlaví v období mezi lednem 2008 a únorem 2010.

Obr. 4: Cizí státní příslušníci evidovaní úřady práce – podle pohlaví

Zdroj: ČSÚ (http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_zamestnanost)

V lednu 2008 činil celkový počet cizinců evidovaných na úřadech práce více jak 241 tisíc osob, přičemž muži se na tomto počtu podíleli 67 % (cca 162 tisíc osob). Pozvolný růst celkového počtu do října téhož roku byl doprovázen růstem jak mužů, tak žen, přičemž procentuální podíly jednotlivých pohlaví se v podstatě nezměnily. Od následujícího měsíce do února letošního roku klesal s celkovým počtem cizinců počet cizinců - mužů i cizinců - žen. Ke konci února letošního roku činil celkový počet cizinců evidovaných na úřadech práce cca 220 tisíc osob. Podíl mužů se přitom nepatrně snížil na 65,7 %.

Největší podíl žen se vyskytuje u podskupiny cizinců evidovaných na úřadech práce, kteří nepotřebují pracovní povolení. Podle údajů z února letošního roku činil podíl žen v podskupině cizinců pocházejících z členských zemí EU/EHP/ESVO 32,4 % z celkového počtu cizinců v této podskupině. Podíl žen v podskupině cizinců, kteří potřebují pracovní

povolení, 34,4 % z celkového počtu cizinců v této podskupině a v podskupině cizinců, kteří nepotřebují pracovní povolení, 48,3 % z celkového počtu cizinců v této podskupině.

Následující Tabulka 1 zachycuje teritoriální členění cizích státních příslušníků evidovaných na úradech práce v únoru letošního roku podle země jejich původu. Z dat je patrné, že většina evidovaných cizinců pochází pouze z omezeného počtu zemí. Tabulka 1 obsahuje data za 17 států, ze kterých je na úradech práce v České republice evidováno více jak 1 000 cizinců. Z těchto 17 států pocházelo v únoru letošního roku 205 553 cizinců, tedy více jak 93 % ze všech evidovaných cizinců. V levé části tabulky jsou uvedeny absolutní počty evidovaných cizinců, a to celkově a v rozčlenění podle pohlaví. Pravá část tabulky pak zachycuje procentuální podíl cizinců pocházejících vždy z konkrétního státu na celkovém počtu cizinců evidovaných v témže měsíci. A opět ve vyjádření pro celkový počet, tak i v členění podle pohlaví.

Tab. 1: Počty zaměstnaných cizinců v únoru 2010 u vybrané skupiny zemí podle jejich původu.

	celkově (v tis.)	muži (v tis.)	ženy (v tis.)	celkově (v %)	muži (v %)	ženy (v %)
Slovensko	96 146	61 901	34 245	43,61	42,72	45,32
Ukrajina	52 623	32 621	20 002	23,87	22,51	26,47
Polsko	19 694	14 866	4 828	8,93	10,26	6,39
Moldavsko	5 045	3 358	1 687	2,29	2,32	2,23
Bulharsko	4 543	3 022	1 521	2,06	2,09	2,01
Mongolsko	3 817	1 656	2 161	1,73	1,14	2,86
Rusko	3 570	1 677	1 893	1,62	1,16	2,51
Vietnam	3 484	2 498	986	1,58	1,72	1,30
Rumunsko	3 482	2 550	932	1,58	1,76	1,23
Německo	2 782	2 217	565	1,26	1,53	0,75
Spojené království	2 197	1 812	385	1,00	1,25	0,51
Spojené státy	1 643	1 052	591	0,75	0,73	0,78
Francie	1 615	1 299	316	0,73	0,90	0,42
Uzbekistán	1 490	1 352	138	0,68	0,93	0,18
Čína	1 258	835	423	0,57	0,58	0,56
Bělorusko	1 163	525	638	0,53	0,36	0,84
Itálie	1 001	838	163	0,45	0,58	0,22
Ostatní	14 915	10 823	4 092	6,77	7,47	5,42

Zdroj: ČSÚ (http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_zamestnanost) , vlastní výpočty

Již tradičně dominují mezi cizinci evidovanými na úradech práce obyvatelé Slovenské republiky. V únoru letošního roku bylo evidováno více jak 96 tisíc občanů Slovenska, tedy více jak 43 % z celkového počtu evidovaných cizinců v tomto měsíci, přičemž muži tvořili z tohoto počtu téměř dvě třetiny. Podíl žen ze Slovenska na celkovém počtu cizinek byl o 2,6 p. b. vyšší než podíl mužů ze Slovenska na celkovém počtu cizinců - mužů. Vysvětlení dominujícího počtu občanů Slovenské republiky je zřejmé – tradice vycházející ze společného státu, v podstatě neexistence jazykové bariéry a geografická blízkost. Z důvodu tradice – či čilé spolupráce v minulosti - v České republice působí také občané Polska, Bulharska a

Vietnamu, přičemž u prvních dvou uvedených zemí se samozřejmě projevuje také existence volného pohybu osob v rámci Evropské unie. Obyvatelé Polska se umísťují již tradičně na třetím místě v pomyslném žebříčku cizinců evidovaných na úřadech práce. Na celkovém počtu cizinců se obyvatelé Polska podílejí necelými 9 %, ale na rozdíl od Slovenska je podíl žen z Polska na celkovém počtu cizinek výrazně nižší, než je podíl mužů na celkovém počtu cizinců - mužů. Vysvětlením může být i jejich profesní postavení. Podle Klasifikace zaměstnanosti spadalo na konci minulého roku do tříd KZAM -7,8,9 více jak 85 % veškerých obyvatel Polska, kteří byli evidováni na úřadech práce. Tyto třídy KZAM jsou převážně technické profese jako řemeslníci, opraváři, pracovníci obsluhy strojů a nekvalifikovaní dělníci. U Občanů Slovenska byl tento podíl výrazně nižší (cca 59 %).

Tab. 2: Procentní změny počtu zaměstnaných cizinců mezi únorem 2010 a únorem 2009 u vybrané skupiny zemí podle jejich původu.

	celkově	muži	ženy
Slovensko	2,73	0,84	6,34
Ukrajina	-33,13	-34,39	-30,99
Polsko	3,38	5,36	-2,29
Moldavsko	-41,64	-42,95	-38,85
Bulharsko	5,43	0,97	15,58
Mongolsko	-62,36	-66,05	-58,95
Rusko	6,06	4,23	7,74
Vietnam	-69,22	-71,16	-62,92
Rumunsko	2,68	2,04	4,48
Německo	2,42	0,00	11,00
Spojené království	7,07	7,22	6,35
Spojené státy	-3,35	-2,32	-5,14
Francie	8,75	9,25	6,76
Uzbekistán	-61,39	-62,88	-36,41
Čína	-19,46	-21,67	-14,72
Bělorusko	-17,28	-22,68	-12,24
Itálie	15,32	15,43	14,79
Ostatní	-11,46	-15,66	1,97

Zdroj: ČSÚ (http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_zamestnanost), vlastní výpočty

Druhou nejčastější skupinou evidovaných cizinců jsou v České republice obyvatelé Ukrajiny. V únoru letošního roku bylo v České republice na úřadech práce evidováno přes 52 tisíc Ukrajinců a tvořili tak téměř 24 % z celkového počtu cizinců. Obdobně jako Ukrajinci, tak i obyvatelé některých republik bývalého Sovětského svazu – např. Moldavska či Uzbekistánu - pracovali zejména ve stavebnictví jako „levná“ pracovní síla.

Tabulka 2 zachycuje, jak se změnil počet cizinců evidovaných na úřadech práce meziročně mezi únorem roku 2010 a únorem 2009. Jak již bylo zmíněno výše, celkový počet cizinců evidovaných na úřadech práce klesl v uvedeném období o 16 % (44,5 tisíce osob). K poklesu však došlo pouze u cizinců, kteří potřebují pracovní povolení, kdežto u cizinců z EU/EHP/ESVO a cizinců bez nutnosti pracovního povolení vzrostl. Z Tabulky 2 je patrné,

že k největšímu meziročnímu procentnímu poklesu došlo u obyvatel Vietnamu (-62,9 %), Mongolska (- 62,3 %) a Uzbekistánu (-61,4 %). Jak již však bylo zmíněno, např. u obyvatel Vietnamu a Ukrajiny naopak narůstá jejich počet s živnostenským oprávněním. Absolutně největší pokles byl zaznamenán u cizinců pocházejících z Ukrajiny, a to o více jak 26 tisíc. Vysvětlením je podobně jako u cizinců z Moldavska a Uzbekistánu jejich významné působení v odvětví stavebnictví, na které značně dopadla současná hospodářská recese. K meziročnímu nárůstu mezi cizinci evidovanými na úřadech práce došlo zejména u občanů pocházejících z některé členské země Evropské unie. Výjimkou je pak meziroční nárůst občanů Ruské federace o cca 6 %, což však v absolutním počtu znamenalo nárůst o „pouhých“ 204 osob.

Cizinci evidovaní na úřadech práce podle jednotlivých krajů České republiky

Tabulka 3 zachycuje, k jakým změnám v počtu evidovaných cizinců došlo mezi únorem

Tab. 3: Změny zaměstnaných cizinců mezi únorem 2010 a únorem 2009 v jednotlivých krajích České republiky

	únor 2009 (tis. osob)	únor 2010 (tis. osob)	meziroční změna (tis. osob)	meziroční změna (v %)
Praha	93 819	79 507	-14 312	-15
Středočeský kraj	42 089	36 737	-5 352	-13
Jihočeský kraj	8 722	6 573	-2 149	-25
Plzeňský kraj	19 200	13 243	-5 957	-31
Karlovarský kraj	4 159	3 659	-500	-12
Ústecký kraj	7 076	5 829	-1 247	-18
Liberecký kraj	8 381	7 847	-534	-6
Královéhradecký kraj	10 389	8 926	-1 463	-14
Pardubický kraj	14 618	8 797	-5 821	-40
Vysočina	6 150	3 542	-2 608	-42
Jihomoravský kraj	27 064	25 379	-1 685	-6
Olomoucký kraj	4 206	3 310	-896	-21
Zlínský kraj	5 818	5 017	-801	-14
Moravskoslezský kraj	13 325	12 102	-1 223	-9
Česká republika	265016	220468	-44548	-16,81

Zdroj: MPSV ČR (http://portal.mpsv.cz/sz/stat/zam_ciz_stat_prisl), vlastní výpočty

letošního roku a únorem loňského roku v rozčlenění podle jednotlivých krajů České republiky.

Největší počet cizinců evidovaných na úřadech práce působil v únoru letošního roku v Hlavním městě Praze (79 507 osob), což tvořilo 36 % z celkového počtu cizinců evidovaných v České republice. Praha byla následována Středočeským a Jihomoravským krajem. Z Tabulky 3 je zřejmé, že k meziročnímu poklesu cizinců došlo, bez výjimky, ve všech krajích České republiky. K procentně největšímu poklesu došlo v kraji Vysočina a Pardubickém kraji. V absolutních počtech však došlo k největšímu poklesu v Praze.

Závěr

Vývoj počtu ekonomicky aktivních cizích státních příslušníků na českém trhu práce je silně spojen s celkovou výkonností české ekonomiky. Klesající počet cizinců evidovaných na úřadech práce je spojen s rostoucí mírou nezaměstnanosti a klesajícím počtem volných pracovních míst. Pokud se týká cizinců evidovaných na úřadech práce, dominující podskupinou jsou obyvatelé z členských států EU/EHP/ESVO. U této podskupiny došlo dokonce k meziročnímu nárůstu osob. Pokles se projevil zejména u podskupiny cizinců, kteří potřebují pracovní povolení. K největšímu poklesu došlo zejména u cizinců, kteří pocházejí z některých zemí bývalého Sovětského svazu, a kteří často pracují ve stavebnictví a jako nekvalifikovaní pracovníci. Pokles počtu evidovaných cizinců se projevil v posledním roce u všech krajů České republiky.

Cílem příspěvku bylo shrnutí statických údajů, které se týkají vývoje zaměstnanosti cizinců působících na českém trhu práce v průběhu současné hospodářské recese. Příspěvek si nekladl za cíl zhodnotit pozitiva či negativa vývoje. Hodnocení daného vývoje, včetně možných doporučení, bude obsahem zamýšleného navazujícího příspěvku. Nicméně i na závěr tohoto příspěvku lze udělat krátké zhodnocení. Jako pozitivum lze hodnotit, že počet legálně působících cizinců na českém trhu práce kopíruje vývoj českého hospodářství. V průběhu rychlého růstu reálného produktu se zvyšoval počet cizinců (zejména zaměstnanců), v průběhu propadu reálného produktu se naopak počet cizinců (opět zejména zaměstnanců) snižoval. Popsaný vývoj svědčí o tom, že tento segment českého trhu práce dokáže pružně reagovat na ekonomický vývoj, a tudíž na českém trhu práce lze pozorovat jistou flexibilitu. Na druhou stranu je však patrné, že počet cizinců – zaměstnanců - je vysoký s ohledem na výši míry nezaměstnanosti v České republice. Zdá se, že čeští nezaměstnaní nejsou často dostatečně motivováni k přijetí níže ohodnocených zaměstnání. A právě zde se otvírá prostor pro účinnější opatření ze strany státu.

Literatura:

- [1] MACÁKOVÁ, Libuše, PAVELKA, Tomáš. *Ekonomické důsledky mezinárodní pracovní migrace po roce 2004 na země EU*. In: DOBRYLOVSKÝ, Jiří, KACZOR, Pavel, HALFAROVÁ, Lenka, ADÁMEK, Petr, NEČADOVÁ, Marta, BREŇOVÁ, Lubomíra, PRŮCHA, Štěpán. *Mezinárodní pracovní mobilita po vstupu ČR do EU*. Slaný: Melandrium, 2007, s. 82–87. ISBN 978-80-86175-59-1.
- [2] PAVELKA, Tomáš. *Zaměstnanci cizinci v ČR pocházející z nečlenských zemí EU/EHP a Švýcarska*. Praha 20.09.2007. In: LÖSTER, Tomáš, PAVELKA, Tomáš, SOUKUP, Jindřich (ed.). *Mezinárodní statisticko-ekonomické VŠE [CD-ROM]*. Praha: VŠE FPH; VŠE FFU, 2007. 8 s. ISBN 978-80-254-0275-7.
- [3] Zákon 455/91 Sb. o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů
- [4] Zákon 435/2004 Sb. o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- [5] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ:
http://portal.mpsv.cz/sz/stat/zam_ciz_stat_prisl
- [6] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD:
http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_zamestnanost
- [7] LIDOVÉ NOVINY: http://www.lidovky.cz/urady-zprisnuji-zamestnavani-cizincu-dh2-ln_noviny.asp?c=A100310_000059_ln_noviny_sko&klic=235907&mes=100310_0

Dopad současné hospodářské recese na zaměstnance z cizích států, kteří působí na českém trhu práce.

Tomáš Pavelka

ABSTRAKT

Česká ekonomika je malou otevřenou ekonomikou. Míru její otevřenosti lze charakterizovat také vysokým podílem cizích státních příslušníků, kteří jsou ekonomicky aktivní na českém trhu práce. Na jejich počet měla samozřejmě výrazný vliv i současná hospodářská recese. Článek v první části stručně analyzuje celkový počet ekonomicky aktivních cizinců v České republice. V dalších částech je pak věnována pozornost již jen cizincům, kteří jsou evidováni na úřadech práce. Vývoj jejich počtu je dáván do souvislosti s vývojem na českém trhu práce, tedy s počtem nezaměstnaných a počtem volných pracovních míst. Evidování cizinci jsou analyzováni z několika pohledů: podle pohlaví, podle země jejich původu a podle teritoriálního rozmístění v rámci České republiky.

Klíčová slova: Zaměstnanost; Cizí státní příslušníci; Ekonomická recese.

Consequences of the current economic recession on foreign employees working on the Czech labour market.

ABSTRACT

The Czech economy is a small, open economy. The level of its openness can be characterized also by the high share of foreign nationals who are economically active on the Czech labour market. The current economic recession also had, of course, substantial influence on their numbers. In the first part, the paper briefly analyzes the number of economically active foreigners in the Czech Republic. In the following parts, the focus is only on foreigners registered at employment bureaus. The development of their numbers is being connected with the development on the Czech labour market, i.e. with numbers of the unemployed and of free work positions. The registered foreigners are analyzed from various points of view: according to their sex, country of origin, and according to their territorial location in the Czech Republic.

Key words: Employment; Foreign Nationals; Economic Recession.

JEL classification: J21; J61